

2016 | 3

■ A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK ÉRTESÍTŐJE

■ A TARTALOMBÓL

- *B. SZABÓ JÁNOS*
ÁRPÁD HONFOGLALÓINAK 9–10. SZÁZADI
HATALMI SZERVEZETE
- *SUDÁR BALÁZS*
A ZSARNÓCAI CSATA (1664)
– TÖRÖK SZEMMEL
- *MIHALIK BÉLA VILMOS*
A SZENTSZÉK ÉS A MAGYAR
VÁLASZTÓFEJEDELEMSÉG GONDOLATA
- *TÓTH FERENC*
EGY FELVILÁGOSULT URALKODÓ
GONDOLATAI A FELVILÁGOSODÁS ELŐTT
- *ABLONCZY BALÁZS*
BARÁTH TIBOR PÁRIZSI ÉVEI
(1930–1939)
- *HORVÁTH GERGELY KRISZTIÁN*
SZEMPONTOK A KÉT VILÁGHÁBORÚ
KÖZÖTTI FALUKUTATÓK VIZSGÁLATÁHOZ

TÖRTÉNELMI SZEMLE

TÖRTÉNELMI SZEMLE

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK ÉRTESÍTŐJE
LVIII. ÉVFOLYAM, 2016. 3. SZÁM

Szerkesztők

TRINGLI ISTVÁN (felelős szerkesztő)

FÓNAGY ZOLTÁN, OBORNI TERÉZ, PÓTÓ JÁNOS, ZSOLDOS ATTILA (rovatvezetők)
GLÜCK LÁSZLÓ (szerkesztőségi munkatárs)

Szerkesztőbizottság

FODOR PÁL (elnök),
BORHI LÁSZLÓ, ERDŐDY GÁBOR,
GLATZ FERENC, MOLNÁR ANTAL, ORMOS MÁRIA,
OROSZ ISTVÁN, PÁLFFY GÉZA, PÓK ATTILA, SOLYMOSI LÁSZLÓ,
SZAKÁLY SÁNDOR, SZÁSZ ZOLTÁN,
VARGA ZSUZSANNA

A szerkesztőség elektromos postája: tortenelmiszemle@btk.mta.hu

---

TARTALOMJEGYZÉK

TANULMÁNYOK

- B. Szabó János: Árpád honfoglalóinak 9–10. századi hatalmi szervezete
steppetörténeti párhuzamok tükrében 355
- Mihalik Béla Vilmos: A Szentszék és a magyar választófejedelemség gondolata
a 17. század végén 383
- Tóth Ferenc: Egy felvilágosult uralkodó gondolatai a felvilágosodás előtt.
Lotaringiai Károly herceg *Politikai testamentuma*, a magyar történelem elfelejtett forrása 409
- Ablonczy Balázs: Ördögsekéren. Baráth Tibor párizsi évei (1930–1939) 429
- Horváth Gergely Krisztián: Műhelyek, pályák, módszerek.
Szempontok a két világháború közötti falukutatók vizsgálatához 451

MŰHELY

- Pósán László: A Német Lovagrend megítélése Magyarországon II. András korában 465
- Sudár Balázs: A zarnócai csata (1664) – török szemmel 475

DOKUMENTUM

- Jakó Zsigmond műhelyéből (*Sajtó alá rendezte: Jakó Klára*) 483

MÉRLEG

- Szigetvár, 1566. Konferenciabeszámoló (*Kármán Gábor*) 493

Szigetvár, 1566

Konferenciabeszámoló

A Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont és a Pécsi Tudományegyetem szervezésében (a „Zrínyi Miklós – Szigetvár 1566” emlékévé keretében) 2016. szeptember 6. és 9. között zajlott le Pécsen a „Szigetvár 1566. Commemorative Conference on the Siege of Szigetvár and Süleyman the Magnificent’s and Miklós Zrínyi’s Death / Szigetvár 1566. Emlékkonferencia Szigetvár ostroma, Nagy Szulejmán és Zrínyi Miklós halálának 450. évfordulóján” című nemzetközi tudományos konferencia. A Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpontban töltött három, plenáris ülésekkel teli nap mellett a nyolc országból érkezett közönségnek arra is lehetősége nyílt, hogy a helyszínen tekintse meg az évfordulás év legfontosabb újdonságait, a szigetvári vár rekonstrukciós munkálatait, illetve a Szulejmán szultán halálának helyszínén épült síremlék (*türbe*) feltárását és azonosítását célzó kutatások jelenlegi állását. A konferencia céljai között szerepelt, hogy – számos új kutatási eredmény felvonultatása mellett – átfogó képet adjon a Szulejmán szultán korával kapcsolatos jelenlegi tudásunkról. Ennek során természetesen különös figyelemben részesültek a Habsburg Birodalommal fennálló konfliktus és a magyarországi hadszíntér fejleményei. Így a világtörténeti jelentőségű esemény évfordulójához kapcsolódó rendezvény ahhoz is keretet biztosított, hogy a meghívott külföldi előadók megismerkedjenek a hazai tudományosságnak a 16. század középső harmadára vonatkozó legfontosabb eredményeivel.

A konferencia első napját – Bódis József rektor, Rétvári Bence államtitkár, illetve Fodor Pál főigazgató megnyitóbeszédei után – a szervezők Szulejmán szultán birodalmának szentelték. Már Cemal Kafadar (Harvard University) felvezető, egy és negyed órás előadása is elsősorban ezzel kapcsolatos kérdéseket vetett fel: mennyiben alkalmazható a kora újkor fogalma egy olyan, általában nem európai-ként értékelt hatalom esetében, mint a szultán állama. Kafadar több olyan jelenségre is felhívta a figyelmet, amelyeket általában az európai fejlődésre tartunk jellemzőnek, ám megtalálhatók az oszmán kora újkorban is, így az anyanyelviség terjedése az adminisztrációban, a közélet új fórumainak formalizálódása, a hírszerzés rendszerének kiépülése, vagy akár a vallási irányzatok elkülönülését és az állam által kiválasztott irányzat intézményesülését elősegítő konfesszionizáció. Az előadás az általános kérdések felől szűkítette egyre jobban a figyelmét az oszmán birodalomépítés stratégiáira (kimutatva azt, hogy annak bázisát mindvégig Bizánc egykori területei alkották), illetve végső soron arra a kérdésre, hogy az expanzió feltétlenül egy agresszív hatalmi politika következménye-e. Érveit, miszerint az ellenfél lépéseire adott reakciók, az azokat megelőző csapások, illetve az univerzalista hatalmi ideológiából következő kényszerűségek is fontos szerepet játszottak

az oszmán hódítás során, megismételte Rhoads Murphey (Birmingham) is. Utóbbinak a Szulejmán birodalomépítéséről szóló előadása különös hangsúlyt helyezett arra, milyen nehéz elkülöníteni egymástól a szultán szándékaiból eredő lépéseket, illetve az ellenfél lépéseire adott reakciókat, és azt javasolta, a birodalmat folyamatként, kiépülésének minden fázisában kissé más képet mutató jelenségként kezeljük. Feridun Emecen (Isztambul) arra hívta fel a figyelmet, milyen fontos szerepet játszott Szulejmán számára a magyarországi hadjáratok mellett a Szafavida Perzsiával fennálló konkurenciaharc, illetve a tengerentúli terjeszkedés mind nyugati, mind keleti irányban. Ezzel együtt ő is amellett tette le a voksát, hogy Szulejmánt nem előre kidolgozott terv vezette. Előadásában kiemelte, mennyit fejlődött a szultáni adminisztráció, illetve a központ befolyása a birodalom végvidékeire Szulejmán uralma idején: az igazgatási egységek száma folyamatosan nőtt, és a tervezett, de létre nem jött tartományokkal még ennél is többen lettek volna.

A politikatörténeti alapozású előadások után a következő referátumok az Oszmán Birodalom 16. századi változásainak más aspektusait elemezték. Friss kutatási eredményeit összefoglaló előadásában Tijana Krstić (CEU, Budapest) azt mutatta ki, hogy az iszlám szunnita ágának előtérbe kerülése a 16. század második felében nem kizárólag a síita Perzsia részéről érkező kihívásra adott, felülről jövő válasz volt. Népszerű, népszerű oszmán „katekizmusok” vizsgálatával bizonyította, hogy a teológiai elhatárolódásnak belső mozgatórugói is lehettek. Colin Imber (Manchester) a „Törvényhozó” melléknévvel ellátott Szulejmán által létrehozott joganyagot vetette össze az annak gyakorlati alkalmazását reprezentáló összeírásokkal, a defterekkel – és mutatta ki a muszlim vallásjog, illetve a szekuláris állami jog nyelvezetének egymás mellett élését. Erol Özvar (Isztambul) a birodalom pénzügyeinek alakulásáról számolt be, felhívva a figyelmet arra, hogy a megnövekedő többletköltségek fedezésére hivatott adóbevételek mintegy évi 2%-os növekedése elsősorban nem a fejadóból (a *dzsizjéből*), hanem az adóbérleti rendszer terjedéséből származik. Vizsgálatai szerint ez a később számos problémát okozó módszer a század végéig fenntarthatónak bizonyult, sőt pozitív költségvetési mérleget eredményezett. A keddi nap utolsó, művészettörténeti tárgyú előadásában Gülru Necipoğlu (Harvard) Szulejmán uralma első korszakának kozmopolita jellegét emelte ki, ismertetve a szultán és udvara kapcsolatát számos itáliai reneszánsz művésszel. A ma már klasszikusnak számító tanulmányában elemzett velencei műemkek, a pápai tiarát utánzó, ám négy koronát felmutató szultáni fejék mellett számos más példával illusztrálta, hogy ebben az időszakban a birodalom muszlim uralkodó elitje még korántsem zárkózott el a nyugati kulturális hatásoktól. Előadásának végén ismertette Szulejmán eddig ismeretlen, csak másolatban fennmaradt (és még hitelesítésre váró) végakarátát is, amely fiának vízvezeték építését írja elő Dzsiddában.

Az előadásokkal töltött második, csütörtöki nap délelőttje az ellenfél, a Habsburg Birodalom 16. századi történelmét járta körül. Korpás Zoltán (Budapest) a dinasztia két ága közötti kapcsolatokat, a spanyol és az ausztriai Habsburgok közötti együttműködést elemezte, egyben láttatva az Európa két végén húzódó frontok összefüggését. Kiemelte, hogy noha V. Károly és testvére, I. Ferdinánd között létezett egy területi alapon létrejött munkamegosztás, a két szférát sosem sikerült

igazán elhatárolni egymástól, hiszen a magyarországi fronton harcoló zsoldosok is sűrűn nyilatkoztak úgy, hogy a császárt szolgálják. Hasonló képet festett Alfredo Alvar (Madrid) is, aki a Habsburg együttműködésen belül különös figyelmet szentelt a bécsi spanyol diplomaták működésének; a szigetvári ostromról szóló beszámolójuk, amelyet a közönségnek is kiosztott magyar fordításban, fontos hozzájárulást jelentett a konferencia szűkebb témájához is. Fazekas István (Budapest) azt mutatta be, milyen kohéziós erők tartották össze I. Ferdinánd birodalmát, egy „összesített államokból álló összetett államot”. Ebben kulcsszerepet játszott a dinasztia, amelynek tagjai szokatlanul jól tudtak együttműködni, nemcsak V. Károly és I. Ferdinánd generációjában, de akkor is, amikor az örökös tartományokat I. Miksa halála után felosztották utódai között. Szintén a birodalom összetartását biztosították az I. Ferdinánd által létrehozott központi kormányzati szervek, illetve a tartományi kancelláriáknak a központba való költöztetése, de ugyanígy az egyes tartományok arisztokráciái között az udvarban kiépülő kapcsolatok és a sokszínű arisztokrácia integrációja egy közös Habsburg elitbe. Végül az előadó kiemelte a külső fenyegetés integratív erejét is. Peter Rauscher (Bécs) sokrétűen mutatta be a Habsburg Birodalom bonyolult finanszírozási mechanizmusait, a központosítás nehézségeit – illetve tulajdonképpeni lehetetlenségét, hiszen a dinasztia udvara és hadszervezete fenntartásának forrásai mindvégig nagymértékben fügtek az egyes tartományok rendjeinek hozzájárulásától. Különösen nagy figyelmet fordított a hitel kérdésre, hiszen ha a modern közgazdaságtan definícióit alkalmazzuk, akkor azt kell mondanunk, hogy a birodalom folyamatosan csődben volt – ennek kezelésére pedig az uralkodók és megbízottaik számos technikát alakítottak ki a 16. század folyamán. Arno Strohmeyer (Salzburg) végül a Habsburg–oszmán diplomáciai kapcsolat alapkérdéseit elemezte, különös figyelmet fordítva a mindkét oldalon jelen lévő univerzalista hatalmi igényekből adódó nehézségekre. Kiemelten foglalkozott két kérdéssel: a német-római császárok címének elismerésével az oszmán iratokban (amire hivatalosan először a zsitvatoroki békében kerül sor), illetve a Habsburgok által fizetendő éves adóval kapcsolatos problémákkal.

A csütörtök délutáni ülészakon a Szulejmán korabeli magyarországi hadszíntér kérdései kerültek terítékre. Ágoston Gábor (Georgetown) előadása – miután röviden reflektált a Feridun Emecen által exponált két másik hadszíntér jelentőségére – az egymás után következő nyugati oszmán hadjáratokkal összefüggésben vetett fel új kérdéseket, elsősorban a nagy, átfogó oszmán stratégiáról szóló elméletek, illetve az egyes hadjáratokkal kapcsolatos kis részletek összeegyeztethetőségével kapcsolatban. Operatív áttekintéssel szolgált B. Szabó János (Budapest) előadása is, amely Nándorfehérvár 1521-es elfoglalása, az 1526-os mohácsi csata, Bécs 1529-es ostroma, illetve Buda 1541-ben történt megszállása kapcsán mutatta ki az oszmán előrenyomulás geopolitikai meghatározottságát. Az expanzió délnyugati irányát elemezte Nenad Močanin (Zágráb), aki különös figyelmet fordított a horvát és dalmát vidékeken, illetve azok határterületein kialakuló olyan jelenségekre is, mint az oszmán világban szokatlan boszniai örökölhető szpáhírbirtokok (az úgynevezett odzsaklikok) rendszere vagy az adriai partszakaszon hatalmi tényezővé váló uszkók martalócok által üzemeltetett „kondomínium”. Az utolsó két, egymásra rímelő előadásban Hegyi

Klára és Pálffy Géza (mindketten Budapestről) a magyarországi oszmán, illetve Habsburg végvári rendszer kiépülésével és fenntartásával kapcsolatos korábbi kutatásaikat összegezték. Előbbi kialakulását éppen Szigetvár elfoglalása véglegesítette, míg az utóbbi kiépítésének próbaköve éppen az 1566-os hadjárat volt. A vár ugyan elesett, de az világosan kiderült, hogy a nagy erőfeszítéssel felhúzott modern erődítmények képesek lelassítani-megállítani akár a szultán által vezetett oszmán támadást is, és ezáltal menedéket adni hátszáguknak.

Hegy Klára előadása hívta fel a figyelmet arra, hogy a végvárrendszer által kijelölt, látszólag egyértelmű vonal korántsem tekinthető tényleges határnak, hiszen az oszmánok messze a magyar végvárak vonala mögött is képesek voltak adóztatni. Erre a megállapítására a következő, pénteki napon több előadás is rimelt a másik oldalról. Claudia Römer (Bécs) a bécsi és isztambuli levéltárban található oszmán-török nyelvű iratok elemzésével rekonstruálta a szigetvári hadjárat oszmán megokolását, amiben fontos szerepet játszottak a magyar végvárak katonaságának kihágásai, a portyák, az oszmán védvonal mögötti adószedés is. A tiltakozó és időnként igencsak kemény hangon fenyegető levelek mellett az elemzett források másik csoportját a budai pasák üzenetei alkotják, amelyekben rendszeresen hangsúlyozták, milyen fontos számukra a béke megőrzése. Zrínyi Miklós tevékenységét ismertető előadásában Varga Szabolcs (Pécs) is kitért arra, hogy a ragyogó karriert befutó, a szigetvári végvidéket vaskézrel megszervező főúr messze az oszmán erődítmények vonala mögött is képes volt az adót beszélni. Különös figyelmet szentelt annak a kérdésnek, miért vállalta a főúr, hogy maga vezeti a vár védelmét: az ország harmadik legfontosabb főméltóságának személyes példája, önfeláldozása a továbbiakban jelentős mértékben hozzájárult a végvidéki katonaság moráljának fenntartásához. James Tracy (Minneapolis) a szigetvári hadjáratot közvetlenül megelőző évek katonai és diplomáciai eseményeit rekonstruálta, elsősorban a Szulejmán által hivatkozási pontként használt konfliktust: azt, hogy Tokajt I. Miksa csapatai elfoglalták a szultán vazallusának számító Szapolyai János Zsigmondtól, és a Habsburg uralkodó többszöri felszólítás ellenére sem volt hajlandó annak visszaadására. A vár stratégiai jelentőségének kimutatása mellett (legalábbis a Fuggereknek elzálogosított Huszt és Munkács felé irányuló összeköttetés fenntartásában) James Tracy arra a némileg ironikus jelenségre is felhívta a figyelmet, hogy I. Miksa számítása tulajdonképpen bevált: noha az 1566-os hadjárat során nagy veszteségeket szenvedett, Tokajt éppenséggel sikerült megtartania. Zeynep Tarım (Isztambul) egy különleges forrást, a hadjáratot számos képpel bemutató kortárs krónikát, a *Sigetvarnamét* ismertette, elsősorban művészettörténeti szempontból kommentálva a Szokollu Mehmed nagyvezír tevékenységének dicsőítésére nagy hangsúlyt fektető művet, amely három ízben is ábrázolja az ostrom alatt álló várat. A konferencia kétségkívül leglátványosabb előadásával Kelenik József (Budapest) szolgált, aki Szigetvár viadalának menetét, illetve az annak során használt ostromtechnikai módszereket számítógépes animáció felhasználásával mutatta be. A panel záró előadásában végül Nicolas Vatin (Párizs) a Szulejmán halálának helyén emelt síremléssel kapcsolatos kutatásait ismertette, analógiákkal megtámogatva azon elképzelését, amely szerint a több mint egy évtizeddel az ost-

rom után emelt épület nem a szultán belső szerveinek eltemetési helye fölött magasodó *türbe*, hanem inkább egy olyan emlékmű (*meshed*) volt, amely Szulejmán testének egyetlen darabját sem tartalmazta.

Az utolsó szekció előadásai a szigetvári ostromnak a különböző népek történelmi emlékezetében elfoglalt helyét tárgyalták. A magyarországi tradíciót a Zrínyi hasonnevű dédunokája által írt *Szigeti veszedelemig* összefoglaló Tüskés Gábor (Budapest) bemutatta, hogyan lesz a negatív előjelű, vereségeket és veszteségeket dokumentáló történetből a hősiesség kiállás erényét megfogalmazó pozitív példa. Hosszabb időmetszetben vizsgálta a kérdést Barbarics-Hermanik Zsuzsa (Graz), akinek így arra is lehetősége nyílt, hogy kitérjen az európai visszhangban a 18. századot követően bekövetkező új fejleményekre, a történet újraértelmezésére és újrahasznosítására is, így Carl Theodor Körnernek a 19. század elején Napóleon-ellenes élel írott *Zriny* című, régiókban hatalmas népszerűsége szert tett drámájára. Damiir Karbić (Zágráb) Zrínyi Miklósnak a délszláv világban ápolta emlékéről számolt be, egészen addig a 19. század közepi (sok követőre nem lelő) történetírói kísérletig, amely Habsburg-ellenes lendülete által vezérelve a szigetvári Zrínyi Miklós helyére a horvát hősök panteonjába a Wesselényi-összeesküvés után kivégzett Zrínyi Pétert helyezte volna. A legnehezebb feladata végül alighanem a Szigetvár török emlékezetét bemutató Günhan Börekçinek (Isztambul) volt, mivel megállapítása szerint az jóformán egyáltalán nem létezik: a hadjáratról mind a tankönyvekből, mind a történelmi tudatot leginkább befolyásoló Szulejmán-szappanoperából szerezhető egyetlen információ kizárólag annyi, hogy a szultán ennek során halt meg. Azt is megtudhattuk tőle, hogy a török közönség Szulejmán arcát és alakját már nem a többé-kevésbé hiteles történelmi portrék alapján képzele el, hanem a film főszereplőjének arcával azonosítja. A szekció végén a szigetvári türbe megtalálására és régészeti feltárására alakult kutatócsoport nevében Pap Norbert (Pécs) foglalta össze a kutatás történetét és eddigi eredményeit, amelynek egyes részleteivel a szigetvári kirándulás idején a helyszínen is megismerkedhettek a résztvevők.

Az évfordulós megemlékezéseket koordináló emlékbizottság vezetőjének, Hóvári Jánosnak a zárszava sikeres rendezvény végére tett pontot, amely nemcsak Szigetvár négyszázötven évvel ezelőtti elestével kapcsolatban szolgáltatott számos új ismeretet, de összegezte a világban az Oszmán Birodalom 16. századi expanziójával és az arra adott európai válaszokkal (elsősorban pedig annak magyarországi frontjával) kapcsolatban folyó kutatások állását is. Megnyitóbeszédében Fodor Pál abban reménykedett, hogy a nemzetközi eszmecsere ráirányíthatja a figyelmet Magyarország szerepére az Oszmán Birodalom és Európa viszonyának alakulásában, s talán az Oszmán Birodalom további sorsának alakulásában is. A konferencia főszervezőjének reménye valóra vált: a magyar kutatók előadásai sikerrel hívták fel a külföldi résztvevők figyelmét a magyar front jelentőségére a 16. századi világhatalmi konfrontációban. A tervezett tanulmánykötet így sokrétű képet ad majd a tárgyalt korszakról, és sikeresen szolgálhatja történetírásunk eredményeinek széles körben való terjesztését is.

(Kármán Gábor)

CONTENTS

STUDIES

- János B. Szabó: The Structure of Power of the Hungarians in the 9th and 10th Centuries in the Mirror of Historical Analogies from the Steppe 355
- Béla Vilmos Mihalik: The Holy See and the Idea of a Hungarian Electorate in the Late 17th Century 383
- Ferenc Tóth: The Thoughts of an Enlightened Ruler before the Enlightenment. The Political Testament of Duke Charles of Lorraine, a Forgotten Source of Hungarian History 409
- Balázs Ablonczy: On the Tumbleweed. The Paris Years of Tibor Baráth (1930–1939) 429
- Gergely Krisztián Horváth: Ateliers, Careers, Methods. New Perspectives for the Study of Village Researchers in the Interwar Period 451

WORKSHOP

- László Pósn: The Changing Image of the Teutonic Order in Hungary during the Reign of Andrew II 465
- Balázs Sudár: The Battle of Zsarnóca (1664) – through Ottoman Eyes 475

DOCUMENTS

- From the Oeuvre of Zsigmond Jakó (*Edited by: Klára Jakó*) 483

REVIEW ARTICLE

- Szigetvár, 1566. Conference Report (*Gábor Kármán*) 493

E számunk szerzői

ABLONCZY BALÁZS PhD, tud. főmunkatárs (MTA BTK TTI) • B. SZABÓ JÁNOS PhD, tud. munkatárs (Budapesti Történeti Múzeum) • HORVÁTH GERGELY KRISZTIÁN PhD, tud. főmunkatárs (MTA BTK TTI) • **JAKÓ ZSIGMOND** • KÁRMÁN GÁBOR PhD, tud. munkatárs (MTA BTK TTI) • MIHALIK BÉLA VILMOS PhD, tud. munkatárs (MTA BTK TTI) • PÓSN LÁSZLÓ PhD, habil. egy. docens (Debreceni Egyetem) • SUDÁR BALÁZS PhD, tud. főmunkatárs (MTA BTK TTI) • TÓTH FERENC PhD, tud. főmunkatárs (MTA BTK TTI)

MTA BTK TTI = Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézete

Folyóiratunk közlési szabályzata a www.tti.btk.mta.hu honlapon olvasható